

100 ГОДИНА ОД ВИДОВДАНСКОГ УСТАВА

100 YEARS SINCE THE VIDOVDAN CONSTITUTION

УРЕДНИЦИ:

проф. др Срђан Ђорђевић

проф. др Јелена Вучковић

Крагујевац

2021.

"100 ГОДИНА ОД ВИДОВДАНСКОГ УСТАВА" "100 YEARS SINCE THE VIDOVĐAN CONSTITUTION"

Зборник реферата по позиву са Међународног научног скупа одржаног од 17. до 19. септембра 2021. године, на Правном факултету у Крагујевцу.

Међународни научни одбор:

Академик, проф. др Рајко Кузмановић, Република Српска, Босна и Херцеговина, академик, проф. др Владо Камбовски, Северна Македонија, академик, проф. др Wolfgang Rohrbach, Аустрија, проф. др Владан Петров, Правни факултет Универзитета у Београду, судија Уставног суда Србије, проф. др Igor Pellicciari, Универзитет у Урбину, Италија, проф. др Небојша Ранђеловић, Правни факултет Универзитета у Нишу, проф. др Драган Батавељић, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, проф. др Срђан Ђорђевић, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, проф. др Јелена Вучковић, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу.

ИЗДАВАЧ: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу
Институт за правне и друштвене науке
Јована Цвијића 1, 34000 Крагујевац
телефон: (034) 306 513, 306 504
телефакс: (034) 306 540
е-пошта: faculty@jura.kg.ac.rs
веб: <http://.jura.kg.ac.rs>

РЕЦЕНЗЕНТИ Академик, проф. др Владо Камбовски
Проф. др Јуриј Топлак
Доц. др Милан Рапајић

ЗА ИЗДАВАЧА: Проф. др Снежана Соковић

УРЕДНИЦИ: Проф. др Срђан Ђорђевић
Проф. др Јелена Вучковић

ШТАМПА: Графичка радња "Кварк", Краљево

ТИРАЖ: 150
ISBN 978-86-7623-104-1

Штампање Зборника радова подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

*Др Мирослав Ђорђевић, научни сарадник
Института за упоредно право у Београду*

УДК: 342.4(497.1)

DOI: 10.46793/zbVU21.027DJ

ЛЕГИТИМИТЕТ ВИДОВДАНСКОГ УСТАВА – ИДЕАЛИЗАМ БЕЗ РЕАЛНОГ УПОРИШТА

Резиме

Устав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца из 1921. године имао је за свој циљ, као и сваки уставни текст, да конституционализује уређење нове државе, настале по завршетку Првог светског рата, њену организацију власти, људска и мањинска права и слободе итд; али и да утемељи нову нацију – „троимени народ“, тј. „троплемени народ“, односно – југословенство, као носиоца идентитета нове државе. КСХС је требало да помири не само по историји, менталитету и језику умногоне различите народе, већ и народе који су међусобно крваво ратовали до свега пар година пре доношења Видовданског устава. Конституционализацијом унитарне државе у којој је званичан језик „српско-хрватско-словеначки“ (који као такав просто не постоји), пренебрегнути су јасни сигнали да суштински легитимитет за једну такву државу и Устав у делу земље не постоје. Анализом политичког деловања партија, њихових програма и на изборима постигнутих резултата на западним територијама будуће КСХС (позадово у Хрватској, Славонији и Далмацији – тада под Аустроугарском) примећује се делом и изразит антисрпски и посебно антијугословенски наратив још од средине XIX века и деловања појединаца попут Анте Старчевића, Еугена Кватерника, касније Ива Пилара и других. Јасно је такође да ће такви ставови, заступљени у далеко већој мери, да би се могли просто превазићи, представљати претешко бreme за нову државу и Видовдански устав, посредно довести до његовог неславног краја, завођења диктатуре, убиства краља Александра Карађорђевића и коначно распада државе и незапамћених злочина у НДХ. На изванредан начин је тако Видовдански устав, услед мањкавости у свом легитимитету, трасирао пут до пакла – поплочан добрим намерама.

Кључне речи: *КСХС, Видовдански устав, легитимитет, југословенство, хрватски национализам, хрватски Сабор, XIX век.*

„Уставотворство припада најзначајнијим тренуцима у животу једне политичке заједнице. (...) Определујући се за нове конститутивне концепте, заједница се поставља према појавама у својој прошлости и истовремено одређује свој пут у будућност. Она дефинише своје уставно биће како у односу на себе, своје национално 'ја', тако и у односу на друге, интернационално.“¹ Приликом одређивања тог сопственог, националног „ја“, уставотворац није никада пак сасвим слободан јер „чак и када наступа након револуције, рата или неког другог разарајућег догађаја, уставотворство, мада нема правних препрека, има објективна, чињенична ограничења. (...) Та ограничења политичког система тичу се, на првом месту, националног карактера и политичке културе дате заједнице.“² Дobar устав је зато онај који је истовремено визионарски (како би развој једне заједнице усмеравао у правцу прогреса) али и реално утемељен, тј. базиран на суштинском легитимитету и аспирацијама народа за који се доноси. Одсуство таквог легитимитета може представљати терминалан дефект једног уставног система, а неуважавање чињеничних ограничења која у овом смислу постоје – обесмислити и онемогућити примену и највизионарскијег уставног пројекта.

Видовданским уставом из 1921. године конституционализован је, по први пут, идеолошко-политички пројекат југословенства, који ће после мноштва метаморфоза, пораза и васкрснућа коначно доживети свој потпуни крах деведесетих година XX века. Слободан Јовановић је писао да је Први светски рат Србија у првом тренутку видела као „одбрамбени рат“, да би он потом постао „борба за ослобођење и уједињење све наше неслободне браће Срба, Хрвата и Словенаца“, који, како је Југословенски одбор то формулисао 1915. године, чине „један исти Југословенски народ, који је кроз целу своју историју тежио да своје народно јединство крунише политичким јединством, стварајући јединствену државу на свом целокупном етнографском подручју“.³ Видовдански устав је утемељио прву југословенску државу, као унитарну земљу троименог, односно троплеменог народа, „под претпоставком да су Срби, Хрвати и Словенци један народ, и да се све разлике између њих свде на разлике имена, вере и азбуке“.⁴ Овај Устав чак као званични језик прокламује српско-хрватско-словеначки⁵, који као такав *de facto* не постоји, па и сам Слободан Јовановић наводи да „у случају Словенаца постоје још и неке

¹ Т. Маринковић, „Уставни идентитет видовданске Југославије“, *Сто година од уједињења – формирање државе и права*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2020, стр. 96.

² *Ibid.*

³ С. Јовановић, *Уставно право Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1924, стр. 3.

⁴ С. Јовановић, стр. 63.

⁵ Видовдански устав, чл. 3.

разлике језика“.⁶ Национално „ја“ по Видовданском уставу је тако јасно постављено у виду рађања једне нове нације – троплеменог народа, односно југословенства, иако се држава иницијално није звала Југославија (мада су и такви предлози постојали), већ Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца (КСХС), која ће своје име коначно променити у Краљевина Југославија 1929. године.

О Нишкој (1914.), Крфској (1917.) и Женевској (1918.) декларацији, о Прводецембарским актима из 1918. године, којима је проглашена КСХС, као и о околностима припреме Видовданског устава који је требало да конституционализује ново уређење и својим доношењем закључи уставноправни провизорум, квалитетно је, критички и обимно писано у нашој литератури.⁷ У контексту легитимитета, из данашњег угла посматрано, упадљив је низ недостатака, од којих су многи били неправедни, али уобичајени за време у коме је овај Устав донет. Тако је на изборима за Уставотворну скупштину који су одржани 28. новембра 1920. године број бирача који је гласао био је сразмерно веома мали, јер је укупно бирачко тело (услед одсуства права гласа за жене и других ограничења) чинило нешто мање од два и по милиона грађана од укупно скоро дванаест милиона становника КСХС. Како је излазност била 64,9%, на крају је од око 12.000.000 грађана гласало њих свега 1.607.265.⁸ Ипак, далеко проблематичније је било то што су различитим тумачењима Крфске и Женевске декларације и посебно доношењем Пословника о раду Уставотворне скупштине (којим је *de facto* омогућена мајоризација у одлучивању), као и неправедним изборним системом какав је инжењерингом изборних округа омогућавао извесно фаворизовање⁹, антагонизми српских и хрватских представника избили у први план приликом доношења Устава (поред низа других проблема, попут односа са Словенцима, ситуације у Македонији и на Космету итд. који ће сви мучити новостворену државу, српско-хрватски односи ће ипак представљати њено највеће бреме током целог њеног трајања, те представљају централни предмет анализе у овом раду). Такође, низом наметнутих ограничења од стварне суверености Уставотворне скупштине на крају „није остало ништа“, а Устав је 28. јуна 1921. године усвојен минималном апсолутном већином и то „захваљујући купљеним гласовима муслиманских посланика из Македоније и Босне и Херцеговине“¹⁰, уз то без сагласности иједног хрватског представника. Иза низа техничких и

⁶ С. Јовановић, стр. 63.

⁷ Од новијих радова види нпр: М. Здравковић, *Формирање државе без консензуса, Сто година од уједињења – формирање државе и права*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2020, стр. 86–92.

⁸ М. Ђорђевић, *Историјат избора у Краљевини СХС и Краљевини Југославији, Страни правни живот*, бр. 3/2013, стр. 298–300.

⁹ М. Здравковић, стр. 81–82.

¹⁰ Р. Марковић, *Уставно право и политичке институције*, ИПД Јустинијан, Београд, 2005, стр. 129.

квантитативних мањкавости доношења Видовданског устава, као далеко већи проблем налазило се одсуство слуха за политичко расположење знатног броја Хрвата у односу на основне постулате које је Устав нове државе нормирао. Реч је о одсуству суштинског легитимитета, односно неопходног квалитета тог легитимитета као предуслова за успешно креирање нове нације и стварања *melting pot*-а народа који су свега пар година раније ратовали на супротстављеним странама.

Зарад идеологије интегралног југословенства у Краљевини Југославији (а касније „братства и јединства“ у СФРЈ), пламтеће антисрпство, које је било присутно у делу хрватскога народа, гурано је „под тепих“. Хрвати се огромном већином нису мирили са заједничком државом на начелима Видовданског (и касније Септембарског устава), а Југославију су доживљавали као наметнуту, „великосрпску“ творевину, иако је заправо југословенство било „наметнуто“ и Србима, као и Хрватима.¹¹ Међу ауторима има често и схватања како стварање КСХС није у српским политичким круговима доживљавано као 'одрицање' од државности Србије већ је сматрано „важним тренутком у процесу 'прерастања земље' у нову државу“¹², што јесте у једном делу тачно, али је такође и у Србији било оних гласова који од старта нису видели унитарну државу и стварање нове нације као најбоље решење. Уобичајено је такође да се у литератури наводи како је КСХС била „јединствен пример удруживања дојучерашњих непријатеља, јер су Словенци и Хрвати у тој држави видели једину шансу за национални опстанак; Србија и њено утапање у Југославију заштитиле су идентитет и територије Словеније и Хрватске од територијалних аспирација суседа – Италије и Мађарске.“¹³

Иако је несумњиво реч о специфичном удруживању дојучерашњих непријатеља (и то под капом нове нације – југословенства)¹⁴, ипак нису сви

¹¹ М. Ђорђевић, „Затапање српског идентитета и културне баштине у НДХ“, *Право на незаборав*, Институт за упоредно право, Етнографски институт САНУ, Институт за Холокауст Шем Олам (Израел), Институт за истраживање Јасеновца (САД), Београд 2017, стр. 97.

¹² Љ.Г. Димић, „Узроци Великог рата, Србија и југословенско уједињење“, *Сто година од уједињења – формирање државе и права*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2020, стр. 43.

¹³ М. Суботић, Србија и српске земље сто година после Великог рата, *Политичка ревија*, бр. 4/2020, стр. 30.

¹⁴ Услед чега су најчешће на разне начине делом релативизовани и почињени злочини, што „...може бити још опасније ако се о злочинима и жртвама ћути, ако се све прећуткује 'зарад мира у кући'. Уосталом, зар све оно што се догодило са братством и јединством и ратом на простору бивше СФРЈ не потврђује тезу да прећуткивање и занемаривање виктимолошких аспеката злочина (мржње) има и те какве негативне последице?“ – Јован Ћирић, *Књига о мржњи: са речи на дела – од говора мржње до злочина мржње*, *Службени гласник*, Београд, 2020, 157. Ћирић је овде свакако мислио на злочине усташа, али исто би се могло рећи када су у питању ратни злочини почињени од стране шуцкор (*Schutzkorps*) јединица у Првом светском рату, које су највећим делом биле састављене од Хрвата и муслимана.

западни народи нове државе (посебно Хрвати) видели у њеној креацији било какав спас. Напротив, постојао је забрињавајуће висок проценат оних чије су политичке аспирације биле сасвим другачије, на шта указује анализа политичког живота, партија, њихових програма и резултата избора на западним територијама будуће КСХС (уз уважавање резултата националног/конфесионалног изражавања на пописима) пре избијања Првог светског рата. Иако реализација идеје интегралног југословенства јесте могла значити обезбеђивање већег тржишта, прекорачење граница „затвореног балканског гротла“, остварење „сна југословенских интелектуалаца и идеалиста да буде остварено југословенско културно јединство“, за тако нешто је био неопходна критична маса, односно суштински легитимитет новог поретка – сагласност свих народа који у ту државу и нову нацију улазе (у једном врло високом проценту), као и одсуство дијаметрално супротних стремљења у било каквом, осим евентуално сасвим маргиналном делу. Нажалост, посреди је било нешто томе управо супротно.

Пре избијања Првог светског рата, земље и територије које ће ући у састав будуће Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца биле су у врло различитом положају. Док су Краљевина Србија и Краљевина Црна Гора биле независне државе (територијално значајно проширене после Балканских ратова и међународно признате још на Берлинском конгресу 1878. године), Хрватска и Славонија биле су угарске провинције, а Словенија, Далмација и Истра¹⁵ аустројске.¹⁶ Чланом 25 Берлинског мировног уговора Аустроугарска је добила право да окупира Босну и Херцеговину (уз останак врховног суверенитета Турске), што је и учинила, а 1908. године¹⁷, после Младотурске револуције је ову територију и анектирала.¹⁸

¹⁵ После Првог светског рата Истра се нашла у Италији, а тек после Другог светског рата у Југославији.

¹⁶ М. Ђорђевић, „Сарајевски атентат, Србија и југословенство“, *Сто година од почетка Првог светског рата – историјске и правне студије*, Институт за упоредно право, Интермекс, Завод за уџбенике, Београд - Андрићград 2014, стр. 323.

¹⁷ „Признање анексије на које је српска влада била приморана у марту 1909. године, стварало је утисак на Балкану да је Србија поражена, а да је Аустроугарска постала водећа сила на Балкану“ – Љ. Димић, стр. 26.

¹⁸ Чл. 25 Берлинског уговора каже: „Провинције Босна и Херцеговина окупираће Аустро-Угарска која ће њима управљати. Пошто влада Аустро-Угарске не жели да преузме управу у Новопазарском санџаку, који се налази између Србије и Црне Горе у правцу југоистока до Митровице, у њему ће остати отоманска управа; ипак, да би се обезбедило одржавање новог политичког стања, као и слобода и безбедност саобраћаја, Аустро-Угарској се оставља право да ту држи гарнизоне и да има војне и трговачке путеве на читавом простору овог дела старог вилајета Босне.“ Као компензацију Турској за Анексију 1908. године Аустроугарска се одрекла права задобијеног на Берлинском конгресу, да држи гарнизоне у Санџаку и исте трупе повукла. – Извор: Л. Вркатић, *Појам и биће српске нације*, Mediterranean Publishing, Нови Сад 2009, II део (документи), документа 8 и 30.

По попису из 1910. године у Аустроугарској је живело 51.356.465 људи и то 12.010.669 Аустријанаца, 10.067.992 Мађара и 29.287.804 осталих, углавном Словена. Такав дисбаланс између аустроугарске популације која је водила државу и већинског словенског становништва доводило је до сталних национал-политичких нестабилности у Монархији, јер је то време увеликог буђења националне свести и у Европи свеprisутне тежње да се по принципу народног самоопредељења стварају националне државе.¹⁹ Тако је немачки амбасадор обавештавајући о унутрашњим приликама у Аустроугарској изнео тезу да су „донекле нормалне прилике само у покрајинама са немачким језгром“.²⁰ Мотив за отпор јужнословенских народа Хабсбуршким властима био је различит: од простог добијања бољег положаја, до тежње за осамостаљењем, што пак не подразумева само уједињење јужнословенских народа, већ и великохрватску идеју стварања независне Хрватске, великоsrпску о припајању делова Хрватске и Босне и Херцеговине Србији итд. Посебан проблем је представљао и однос између Аустрије и Угарске. Аустро-Угарска и Угарско-Хрватска нагодба су тако покушаји да се реструктурирањем односа унутар Монархије она оснажи спрам унутрашњих слабости. Међутим, ако се задржимо на територијама које ће касније ући у састав КСХС и њиховим политичким стремљењима, видећемо да је ситуација далеко комплекснија од онога како је то приказивано за време трајања идеологија „интергралног југословенства“ и „братства и јединства“. Плуралитет националних идеја, од којих већина нажалост није нагињала југословенству, посебно не на начин на који је ова идеја на крају и спроведена, као и забрињавајуће висок легитимитет крајње супротних, шовинистичких и екстремно десничарских схватања, нису одговарали владајућим идеологијама, па су остављани по страни. Међутим, како управо у њима лежи основни разлог неуспеха Видовданског устава и читаве КСХС, тј. Краљевине Југославије, овде ћемо се укратко осврнути на поменуто хрватску политичку мисао и странке, почевши од оних најекстремнијих. Српско-хрватски антагонизми у Краљевини су попримили толике мере да су били највеће бремене Прве Југославије и југословенства, па се зато чини оправданим да фокус буде управо такав.

Хрватска екстремно-националистичка мисао XIX века носи са собом како тежњу за стварањем независне хрватске државе, тако и јасан антисрпски став. Константа свих ових размишљања јесте виђење Босне и Херцеговине као хрватске земље, муслимана као Хрвата исламске вероисповести, а Срба у Хрватској као православних Хрвата, или посрбљених Хрвата (осим код Анте Старчевића који у потпуности негира постојање српске нације).

¹⁹ М. Ђорђевић (2014), стр. 323.

²⁰ А. Митровић, *Продор на Балкан: Србија у плановима Аустро-Угарске и Немачке: од 1908. до 1918*, Завод за уџбенике, Београд 2011, стр. 135.

За Еугена Кватерника, једног од пионира изразите антисрпске мисли и политике у Хрватској, добра је ствар што се под окриљем Хабсбуршке монархије „читава хрватски национални корпус налази у истој држави“. Ту је чињеницу сматрао добром претпоставком за даљу борбу у остваривању што бољег положаја унутар Монархије, а на крају и у стварању независне хрватске државе. Његов је страх да „српске агресивне тежње ратом узму источне дијелове Хрватске и читаву Босну и Херцеговину“²¹, а став према српском народу и држави Србији изразито негативан. Иако је у једном периоду разматрао могућност да се заједно са Србима, али искључиво под капом и командом Хрвата покуша изборити за стварање независне државе, било какво братство или изједначавање са Србима за њега је увредљиво. У свом делу „Источно питање и Хрвати“ свој и у безазленим стварима антисрпски став он не може да сакрије, па пише: „исто тако и они писци хрватски, који се не устручавају, у име братичества оскрњавати повјест свога народа, непрестано вријеђајући га оним потвором да је тобож повјест хрватска и србска једнако славна“²². Кватерник истиче да „Хрвати (и то под сјајним својим именом хрватским, не под маском илиро – или југословенизма – о србству може ли туј и говора бити?)“²³, како им „понајмања опасност прети од Аустрије“, могу опстати у „хабсбуршкој, али реформисаној држави“. Он не напушта могућност о опстанку хрватског народа изван Аустрије, али никако са Србима, јер „страхује од стварања умјетног српско-хрватског народа“²⁴. Он се „чуди што неки Хрвати забацују своје славно име и што учени људи пишу како може пропасти Хрватска, али не и наде славенства на југу. Славенство је за њега заметак мрака и деспотије бизантијске, заправо српске у којој се редом убијају владари“²⁵.

Кватерник је 1871. године стао на чело Раковачке буне у покушају да ослободи Хрватску од Аустроугарске, али је буна пропала, а он убијен. Иако је планирао да у случају успеха на власт у независној Хрватској доведе своју Странку права и идеолошког истомишљеника и партијског друга Анту Старчевића, пуну одговорност за устанак је преузео на себе, како би их заштитио од одмазде у случају неуспеха.

Анте Старчевић, који се и данас у Хрватској често назива „оцем домовине“, био је уз Кватерника оснивач хрватске Странке права.²⁶ У свом делу је по питању

²¹ Д. Павлићевић, Еуген Кватерник о источном питању, *Радови завода за хрватску повјест*, 28/1 (1996), стр. 85.

²² Е. Кватерник, Источно питање и Хрвати, *Catena mundi – српска хроника на светским веригама*, књига II, Матица Срба и иселјеника Србије, Београд 1992, стр. 9.

²³ *Ibid.*

²⁴ Д. Павлићевић, стр. 87–88.

²⁵ *Ibid.*, стр. 94.

²⁶ Иронично, пре својих „идеолошко-историјских“ радова, Старчевић је 1851. године покушао да постане професор математике у Београду, на српском Лицеју (пишући притом своју молбу на ћирилици), што му није пошло за руком. Такође, мајка Анте Старчевића се

Срба и Србије отишао даље од Кватерника, негирајући у потпуности постојање српског народа и третирајући га као „нечисту хрватску крв“. Старчевић је називао Србе „славосербском пасмином“²⁷, посматрао „као ропску расу најгоре врсте која се није уздигла над животињски ниво“, те тврдио да „Срби уопште не постоје“²⁸, већ да представљају мешавину разних народа. Срби по њему нису народ или нација, јер представљају номадску групу хетерогеног порекла, „која је била изложена инфериорном грчком, наспрам римског духа“.²⁹ Имена „Срби и „Словенци“ су, по Старчевићу, измишљотина, а сви Јужни Словени, осим Бугара, заправо су етнички Хрвати.³⁰ У свом делу „пасмина славосербска по Херватској“ објашњава како је чак и лоза Немањића заправо хрватска, а „Саво Неманић източну цркву хрватску одцепио од патриарке цариградскога“.³¹ Централно Старчевићево залагање било је стварање независне хрватске државе. О било каквом југословенству код њега нема ни говора, а својим (не)делом он је ударио идеолошки темељ будућем усташком покрету.

Својеврсну спону између Старчевића и усташа представља Иво Пилар који је пред распад Аустроугарске монархије под псеудонимом *Ludwig von Südländ* објавио дело *Die südslawische Frage* у коме разрађује Старчевићеве идеје и чини расну диференцијацију између Хрвата и Срба, позивајући се (у духу нацистичких расних идеолога) и на антрополошке аргументе – тобожње разлике у телесним карактеристикама између ова два народа. За Србе такође тврди да су „од својих

звала Милица и била је Личанка – православна Српкиња, која је пред удају прешла у католичанство. – Н. Бартулин, *The Racial Idea in the Independent State of Croatia – Origins and Theory*, Brill, Leiden, Boston 2014, стр. 34.

²⁷ „Славосербска пасмина“ се јасно односи на Србе, које Старчевић види као „народ нечисте крви“, али треба рећи да овим термином Старчевић означава, по неким тумачењима, и Хрвате који су „продали своју домовину“, као и оне „који увек просто само следе већину“. – Н. Бартулин, стр. 34.

²⁸ С. Трифковић, *Усташе – Балканско срце таме на европској политичкој сцени*, Бигз, Београд 1999, стр. 28.

²⁹ Н. Бартулин, стр. 35.

³⁰ Т. Маркус, „Друштвени погледи Анте Старчевића“, *Часопис за савремену повијест*, бр. 3/2009, стр. 831.

³¹ А. Старчевић, Пасмина славосербска по Херватској, *Catena mundi – српска хроника на светским веригама*, књига II, Матица Срба и иселјеника Србије, Београд 1992, стр. 14.

Овде се такође каже:

„У Стефану Душану угаси се последњи траг прејасне херватске династије Неманићах, која кроз векове, и као краљи, владаху източно – северних покрајинах Херватске... По његовој смрти завлада у оних земљах неред, тек након прелјута комешања, постаде владарем у већини земљах, Лазар Бранковић, похерветјеник, ну по свој прилици нечисте крви. С њиме туђи живаљ надјача у оних крајах“. О Косовском боју Старчевић пише да је изгубљен јер „издајом нечисте крви надвлада Турчин... сада нечиста пасмина могаше само у потаји ровати, а док би се то опазило, она моријадаше на сајам, или под мач, или бежати изпод досега турске власти. Тога свега беше подоста...“

некадашњих византијских господара” наследили мржњу према другим религијама и антигермански дух који „тежи уништењу аријевског бића”.³² Будући усташки „поглавник“ Анте Павелић, своју усташку идеологију наслањаће управо на идеје Старчевића и Пилара. У својим „Доживљајима“ он тако каже:

„...Када се уочи све ово, може се разумјети, како је дошло и до такозваног 'нашинства' и каснијега 'југословенства', те уопће свакакога 'ства', што је Старчевић касније означио једним именом славосрбства, уместо једино исправнога хрватства. Старчевић је све ово био добро прозreo и дубоко схватио, а чему је дао један најбољи изражај тиме, што је све оне који су могли такву аномалију озбиљно прихватити назвао 'пасмином' као супротност правом и наравном осјећају народне свиести и прападности.”³³ У истом делу поново Павелић се осврће и на Илирски покрет/југословенство:

„Покретачи су Илирскога покрета поставили лаковерно и могло би се рећи лакоумно предпоставку, да су Хрвати, па не само Хрвати, него и остали сусједни народи према југу потомци Илира, који су настањивали ове земље још пре него ли се је на њих протегло некадашње Римско царство... Ну има и још један други моменат који је највише утјецао на такав назив и правац покрета. Већи дио главних покретача Илирскога покрета нису доиста били хрватског подријетла, него тек у првом или другом покољењу похрваћени странци. Напокон сам оснивач и вођа Илирског покрета, Др. Људевит Гај није био Хрват.”³⁴

Илирски покрет, познат и као „Хрватски национални препород“, о коме Павелић говори био је носилац прве конзистентније идеје о уједињењу Јужних Словена. Тридесетих година XIX века он је тежио превасходно уједињењу хрватских земаља, а потом и јужнословенских, укључујући и Бугарску и део Албаније. Овај покрет је пак остао само хрватски, јер га нису прихватили ни Срби, ни Словенци, који су страховали да је то покрет пре свега политички устројен са циљем да окупи Хрвате у борби против Угара, што се њих није тицало.³⁵

Као главни супарник екстремном шовинизму Старчевића често се у идеолошки оптерећеној литератури истицао Јосип Јурај Штросмајер, истакнути члан и реформатор Народне странке, а касније присталица Неовисне народне странке. Како је ова партија настала од Илирске странке³⁶ коју је још 1841. године основао Људевит Гај, предводник Илирског покрета, Штросмајерова Народна странка се погрешно, идеолошки мотивисано, у историографији означавала као пројугословенска, наспрам Старчевићеве великохрватске Странке

³² Н. Бартулин, стр. 57–63.

³³ А. Павелић, *Доживљаји, Catena mundi – српска хроника на светским веригама*, књига II, Матица Срба и иселјеника Србије, Београд 1992, стр. 25.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Љ. Кркљуш, *Правна историја српског народа*, Службени гласник, Београд 2009, стр. 261.

³⁶ Илирска странка је 1843. године променила име у Народна странка. Била је забрањена у периоду од 1851 – 1860. године, када је под вођством Штросмајера поново покренута.

права.³⁷ Истина је међутим да се Штросмајер превасходно залагао за бољи положај Хрвата стварањем јужнословенског ентитета у оквиру Аустроугарске. Идеја његове Народне странке била је тријалистичка, за стварањем јужнословенске заједнице поред аустријске и угарске, а све под жезлом Хабсбуршке монархије. У српској историографији и националној мисли он је кадкад уздизан, а кадкад оштро нападан. Јован Дучић у свом делу „Југословенска идеологија – истина о Југославизму“ тврдио је да је Штросмајер 1883. године изјавио како су „Срби највећи непријатељи Хрвата“ и да је његов прави циљ био: „сви Славени (јужни) уједињени под Хабзбурзима и под Папом“.³⁸

Са друге стране Владимир Ђоровић истиче да је Штросмајер прихватио пружену руку Срба у Невесињском устанку, да Хрвати помогну Србима у устанку и за то добију „турску Хрватску, тј. западни део босанске Крајине“. То се и поред његовог залагања није догодило „јер Штросмајерово гледиште није било гледиште и осталих Хрвата најпре из чисто верских разлога... они су волели католичког цара Аустрије, а не православног кнеза Србије“.³⁹ Иако је његов скривени антисрпски став предмет контроверзе, јасно је да он није био ништа налик Анти Старчевићу, али је нетачна теза о његовом југословенству у смислу интегралног југословенства које је на крају и реализовано. Југословенска политика Штросмајера и Народне странке била је „недоследна и проистекла пре свега из неопходне практичне потребе хрватске политике“, поред чега се „у Штросмајеровом југословенству уочава тежња за црквеном унијом“.⁴⁰

Дакле, кичму хрватског политичког живота средином XIX века су чиниле Народна странка и Странка права. У другој половини XIX и почетком XX века дошло је до значајног усложњавања политичке сцене, више раскола у ове две партије, прегруписавања и оснивања нових странака. Како је политичка ситуација у Хрватској тога времена (посебно после Угарско-Хрватске нагодбе) веома сложена и о њој постоји доста радова⁴¹, овде ћемо се за потребе утврђивања легитимитета југословенске идеје задржати само на једном краћем прегледу најважнијих странака, њихове идеологије и подршке у народу.

При анализи хрватских странака и њихових идеолошких приступа мора се водити рачуна да забуну не створе слична, готово истоветна имена⁴² странака

³⁷ На пример: В. Дедијер, *Сарајево 1914*, Просвета, Београд 1978, стр. 92.

³⁸ Ј. Дучић, *Југословенска идеологија – истина о Југославизму*, Централни одбор српске народне одбране у Америци, Чикаго 1942, стр. 25.

³⁹ В. Ђоровић, *Политичке прилике у Босни и Херцеговини*, Политика, Београд 1939, стр. 26–27.

⁴⁰ Љ. Кркљуш, стр. 262.

⁴¹ На пример: И. Перић, *Хрватски државни сабор 1848 – 2000*, Хрватски институт за повјест, Дом и свијет, Загреб 2000.

⁴² Постојале су: Странка права (Домовинаши), Чиста странка права (Франковци), која мења име у Старчевићева хрватска странка права, а коју пак не треба мешати са Старчевићевом странком права (тзв. „Миличи“). Забуна се јавља и мешањем предратне Хрватске

врло различитог опредељења. Осим тога, раздвајања и припајања странака била су честа, као и драстични политички заокрети. И Странка права и Народна странка су тако доживеле више раскола. За Народну је био посебно значајан онај из 1888. године, када се из њеног састава издвојила Неовисна народна странка („Обзораши“), којој се приклонио Штросмајер. Са друге стране, из Странке права се 1895. године одвојила Чиста странка права, позната и као Франковци – по лидеру Јосипу Франку, којој се приклонио Анте Старчевић. Парадоксално, иако је Странку права основао Анте Старчевић са Еугеном Кватерником на темељу изразитог национализма, антисрпства и антијугословенства, овакве идеје ће наставити да негује Чиста странка права, док изворна Странка права чини значајан политички заокрет, прво формира тзв. „уједињену хрватску опозицију“⁴³ са Неовисном народном странком, а потом 1903. године заједничку партију Хрватску странку права.

Хрватска странка права ће ући 1906. године у „хрватско – српску коалицију“, која је постала неизоставни политички чинилац и идеолошки била најнаклоњенија југословенству (али на жалост, у форми другачијој од оне која је реализована). Са друге стране Чиста странка права остала је доследна изворном учењу Анте Старчевића у свом антисрпству, а од ње ће се 1908. године издвојити нешто умеренија фракција, Старчевићева странка права (по Мили Старчевићу, отуда назив за њихове следбенике – „Миљиновици“). Пред Први светски рат Чиста странка права ће окупити на кратко у „Свеправашку организацију“ поред својих припадника и Миљиновце, далматинску (чисту) Странку права и Хрватску католичку удругу у БиХ. Међутим, ово је било кратког даха, а судбина партија различита.

Између Чисте странке права (која се заправо од 1903. године званично зове Старчевићева хрватска странка права) преко нове, послератне Хрватске странке права (не мешати је са оном од 1903 – 1918. године) постоји директан континуитет све до Хрватске револуционарне организације – Усташа (Анте Павелић је био њен члан до 1929. године, када је забрањена, после чега он у емиграцији оснива Усташе). Са друге стране Миљиновици, који су се такође залагали за независну Хрватску, по распаду Аустроугарске у последњи час праве заокрет и учествују у стварању Државе СХС. Поред наведених, као и српских странака, које сада нема потребе посебно разматрати, треба још споменути и Хрватску пучку сељачку странку Стјепана Радића, која ће после рата под именом Хрватска сељачка странка бити врло утицајна. Иако ће се Радић после рата залагати за „увјетно уједињење ... стриктно на бази уговорене федерације (са елементима конфедерације)“⁴⁴, треба поменути да његова Хрватска пучка

странке права и послератне Хрватске странке права, која је наследница предратне Чисте странке права, као и Хришћанско социјалне странке права.

⁴³ Као противтежу Народној странци, која је на изворима за Сабор 1897. и 1901. године однела убедљиву победу.

⁴⁴ И. Перић, *Хрватска у монархистичкој Југославији*, Дом и свијет, Загреб, 2006, 28.

сељачка странка није била део пројугословенске политике „новог курса“, која је ударила темељ хрватско-српског приближавања Ријечком и Задарском резолуцијом. Овим резолуцијама су 1905. године Срби и Хрвати признати за равноправне народе, утврђено је да се у школама има учити и ћирилица и латиница итд, а све то као надокнада за српску подршку уједињењу хрватских земаља.⁴⁵ Упркос извесним унутрашњим неслагањима око политичког курса, хрватско – српска коалиција се појачано идеолошки усмеравала ка југословенству од када је на њеном челу Франа Супила (заговорника уједињења на федералистичкој основи) заменио Светозар Прибићевић, Србин по националности, будући заговорник унитаризма и интегралног југословенства.⁴⁶ На изборима пред Први светски рат српско – хрватска коалиција ће добијати највећи број гласова.

Анализа изборних резултата кроз призму програма најважнијих партија значајна је за утврђивање праваца политичког мишљења народа и самог квалитета легитимитета (или његовог одсуства) када је о некој идеји (у нашем случају идеји интегралног југословенства) реч. При тој анализи је пак веома важно имати у виду да у Хрватској оног времена по резултатима аустроугарског пописа из 1910. године живи 1.638.354 Хрвата и 644.955 Срба. У складу са темом овог рада задржаћемо се овде само на последњим изборима за Хрватско – славонско – далматински сабор из 1911. и 1913. године.⁴⁷

На изборима 1911. године је Чиста странка права освојила 27 мандата, Хрватско – српска коалиција 24, а Странка народног напретка 21 мандат. О политичким тежњама Чисте странке права и Хрватско – српске коалиције било је речи. Странка народног напретка била је унионистичка странка бана Томашића, који је означаван као „десна рука грофа Хедерварија“, постављеног од странке Франца Јозефа са циљем да сломи отпор Хрвата према мађарској владавини. Он се такође залагао за српско – хрватско народно јединство, али унутар Монархије.

Последњи избори за Сабор пре Сарајевског атентата и Првог светског рата одржани су 1913. године. На њима је Хрватско – српска коалиција освојила 39% гласова, Хришћанско – социјална странка права (Чиста странка права) 14%, Унионисти („Старомађарони“) 14%, Старчевићева странка права („Миљинови“) 14%.

⁴⁵ Љ. Крљуш, 265. О овим резолуцијама Андреј Митровић пак каже: „Хрватско – српско приближавање, које је било у току и које је изражено у недавној Ријечној резолуцији је цењено као политички повољно и корисно за стварање 'југословенске групе', али уз услов да треба радити на томе да јачање хрватско - српске мисли буде укључено у оквире Круне Светога Иштвана, тј. Мађарске, уз 'чврсто држање у виду' да је потребно подржавати га на основама јачања католичке мисли'. – А. Митровић, стр. 92.

⁴⁶ Франо Супило ће касније пак ући у Југословенски одбор, али га и напустити 1916. године због неслагања са Николом Пашићем око тога како нова држава треба да изгледа.

⁴⁷ За преглед организације Сабора види више у: Ходимир Сиротковић, Организација Сабора Хрватске и Славоније у нагодбеном раздобљу (1868 – 1918), *Архивски вјесник*, 34-35 (1992).

13%, Хрватска пучка сељачка странка 12% гласова, а остали знатно мање.⁴⁸ Из ових резултата је индикативно да су пројугословенске идеје, упркос највећем броју освојених гласова Хрватско – српске коалиције, имале реално слабо упориште у хрватском народу. Само прости збир гласова великохрватских странака и оних које се залажу за аутономију искључиво у оквиру Монархије надмашује број гласова Коалиције. Ако се томе придода чињеница да у Хрватској, како смо видели, тад живи нешто мање од 650.000 Срба, од којих је већини сваки вид повезивања са Матицом циљ⁴⁹, јасно је да југословенство у виду југословенске заједнице са Србијом није имало довољну потпору у хрватском народу, а о значајном легитимитету интегралног југословенства нема ни говора. Оно што је још више требало да забрине пројугословенске снаге јесте чињеница да не само што југословенство нема значајнију подршку међу Хрватима, већ крајње супротне, шовинистичке и екстремне идеје базиране на идеологији Старчевића и Кватерника имају забрињавајуће значајну подршку – превелику да би се она могла просто превазићи у новој заједничкој држави, посебно у складу са начином на који су њена основна начела била постављена. Све наведено је било јасно видљиво и познато у време уједињења, доношења Видовданског устава и покушаја стварања/рађања нове југословенске нације.

Јасно је, дакле, да постоји једна константна нит антисрпске и нарочито антијугословенске политичке мисли у Хрватској од прве половине XIX века све до Другог светског рата (а нажалост у емиграцији и касније). Сагледавање подршке хрватског народа овим идејама објашњава хрватско држање по Сарајевском атентату⁵⁰ и у рату, као и понашање у новоствореној држави, од процеса уједињења и доношења Видовданског устава, до убиства у скупштини и завођења шестојануарске диктатуре, атентата у Марсељу и стварања Бановине Хрватске. Између оних који желе независну Хрватску и оних који желе снажнију Хрватску у оквирима Аустроугарске, на жалост недовољно је било оних Хрвата који су желели Југославију, поготово не по принципима на којима је она и остварена.

У историографији Прве и Друге Југославије са ових чињеница је скретан поглед. Тако и Владимир Дедијер (без икаквог спорења врсан, али и идеолошки оптерећен аутор), чије дело „Сарајево 1914“ представља несумњиво један од значајних доприноса расветљавању Сарајевског атентата и атмосфере која је владала у то време, не приказује политички амбијент у Хрватској најпрецизније и

⁴⁸ О политичкој комбинаторици пред ове изборе види више у: М. Габелица, Споразум између Странке права и Хрватско – српске коалиције (1912 – 1913), *Часопис за савремену повјест*, 3/2012.

⁴⁹ „Тежња ка уједињењу српства довело је Србију у додир с југословенством пошто се српско уједињење није могло извршити без југословенског.“ – Група аутора, *Историја српског народа*, Српска књижевна задруга, Београд, 1983. VI/1, стр. 118.

⁵⁰ О реакцијама на атентат у различитим деловима будуће КСХС, види: М. Ђорђевић (2014), стр. 332–335.

најобјективније. Он чак, када говори о политичком деловању Анте Старчевића каже: „Србе није признавао за народ и био је против сваког приближавања њима и осталим Јужним Словенима. Уместо тога, залагао се за уједињење Хрватске, Далмације и БиХ у засебну државу под хабзбуршком династијом“.⁵¹ Ова наизглед мала промена заправо је веома важна. Старчевић је тежио независној Хрватској, независној и од Аустроугарске и од неке будуће Југославије. Та дистинкција је значајна јер се уз њено замагљивање теже увиђа важна нит која води од идеја Старчевића до стварања Независне државе Хрватске.

У Босни и Херцеговини (БиХ) је ситуација била нешто једноставнија. По попису из 1910. године у њој је живело 825.418 Срба (православних), 612.137 муслимана и 434.061 католика. На изборима који су за Босански сабор одржани 1910. године Српска народна организација добила је 31 мандат, Муслиманска народна организација 24, док су католичке гласове добили Хрватска народна заједница 12 и Хрватска католичка заједница 4.⁵² Политика српских и хрватских странака у Босанском сабору нема значајнијих специфичности у односу на политику каква се водила у Србији и Хрватској. Јасна је само тежња и једних и других да се БиХ припоје Србији, односно Хрватској.⁵³ Муслиманске организације су пак сарађивале и са једнима и са другима, а неретко се залагале и за независност БиХ, уз врховну власт Турске. Како је демографски српски елемент био доминантан, била су присутна стремљења ка уједињењу са Србијом, посебно после успешних Балканских ратова.⁵⁴ Од тада су муслимани схватања да Монархија представља мању опасност по њих од њихових источних суседа (Србије).⁵⁵ На крају, било је и југословенских стремљења, претежно међу српском, али и хрватском и муслиманском омладином. Револуционарна Млада Босна била је свакако најснажнија од тих организација и окупљала је омладину око идеје ослобођења од аустроугарске окупације и стремљења формирању заједничке државе Јужних Словена. Ове идеје су пак неретко биле неконзистентне, занесене романтичарским панславизмом и без јасног политичког програма.⁵⁶

У Србији се у годинама пред Први светски рат мешала југословенска идеја са великосрпском, као и идејом уједињења на бази федерализма. „У годинама мира Србија је доживела значајан политички, економски и културни успон. (...)

⁵¹ В. Дедијер, I том, стр. 93.

⁵² Више о организацији Босанског сабора и изборном закону види у: С. Савић, Организација и надлежност Сабора по Земалском уставу из 1910. године, *Анали правног факултета Универзитета у Зеници*, број 7, година IV.

⁵³ „Хрвати су се сматрали најоданијим елементом Хабзбуршке монархије у Босни“ - Х. Камберовић, Убојство Франца Фердинанда у Сарајеву 1914, *Прилози института за историју у Сарајеву*, 34 (2005), стр. 15.

⁵⁴ М. Ђорђевић (2014), стр. 323.

⁵⁵ Х. Камберовић, стр. 15.

⁵⁶ М. Ђорђевић (2014), стр. 325.

Рад на утемељивању државних институција, јачању привреде, модернизацији и реформисању војске, изградњи просветних установа, припреми нараштаја за наредни век, стицању савезника из круга великих сила, успостављању бољих односа са суседима, духовном повезивању целокупног српства, изградњи што бољих веза са југословенским народима, успостављању демократске климе и стабилног поретка... били су 'полови' који су мењали постојеће стање у земљи и 'отварали' перспективу будућности.⁵⁷ Првенствени фокус идеје ослобођења српског народа био је окренут на југоистоку, а Балкански ратови су довели и до његове реализације.

По питању БиХ заступљени су различити ставови од великосрпских и разних пројугословенских, преко социјалдемократских, који су будућност видели у једној федерацији балканских држава, до идеја војвођанског радикалног првака Јаше Томића.⁵⁸ Он је сматрао да су Срби, Хрвати и Словенци три сродна народа, која треба да теже стварању државне заједнице, али да се ради о три народа, а не о једном, јер таква држава по његовом мишљењу не би била стабилна.⁵⁹ Било је чак и оних који су се залагали за повратак ослањању на Аустроугарску у спољној политици, логиком прагматичне, реал политике.⁶⁰ Живојин Перић ће се тако у једном говору из априла 1914. године осврнути на Аустроугарску и панславистичке/пројугословенске идеје: "...апсолутно је потребно изменити нашу политику према Тројном савезу, а специјално према Аустроугарској ... наша политика је чисто српска, која зна, само и једино за интересе Србије и српства. Ми се не заносимо идејама о славенофилству и панславизму..."⁶¹

У Србији је свакако било и много оних који су били за стварање некакве заједничке државе, или им то макар није сметало, јер су Срби као појединачно најбројнији народ нове земље притом били и народ на страни победника у Првом светском рату, те су природно осећали да имају доминантан положај. Истиче да је „посебно је била јака жеља српског народа за уједињењем с обзиром на то да је

⁵⁷ Љ. Димић, стр. 23.

⁵⁸ М. Ђорђевић (2014), стр. 325.

⁵⁹ Љ. Кржљуш, стр. 266-267.

⁶⁰ Тако је, рецимо, јануара 1914. године велики српски правник и политичар Живојин Перић, противник југословенства, рекао: „Моменат садашњи показује колико је погрешно оно радикално искључивање из сваке комбинације једне политике наслона на Тројни савез. Ми конзервативци не мислимо тако, већ ми мислимо да Србија не сме и не може, начелно, искључити ни једну спољашњу политику, пошто би се могло десити да баш искључена политика буде од највеће користи за српске циљеве“. - Ж. Перић, *О конзервативној политици, говор одржан на Конференцији Београђана од 5. јануара 1914. године на којој је одлучено да се образује Конзервативна странка*, Штампa, Београд, 1914, стр. 19.

⁶¹ Ж. Перић, *Конзервативизам и радикализам, говор одржан на Конференцији Београђана од 7. априла 1914. на којој је основана конзервативна странка и утврђен њен програм и статут*, Свети Сава, Београд, 1914, стр. 11.

велики број припадника наше етничке заједнице живео под окриљем Аустроугарске или Турске“ те да „ни у самој Краљевини Србији није било потпуног одређења за једно – мало решење – које би довело до стварање етнички релативно чисте државе Србије, или велико решење – које је обухватало стварање велике државе три народа“.⁶² Но, јасно је да прихватање „новог идентитета“ – југословенства не представља подједнако тежак залагај за убедљиво најбројнији народ у новој држави, народ чија је краљевска династија остала на трону, чији је главни град постао главни град нове државе итд. наспрам оних других народа, код којих све наведено није био случај. Са друге стране, извесно је такође, примера ради, да је многим српским војницима, који су можда изгубили породице у Мачви и Подрињу, да би потом прошли албанску голготу, пробили Солунски фронт и победнички се вратили у своју земљу, било нејасно када им је сутрадан саопштено да ће на свом грбу имати знамења дојучерашњих непријатеља, да ће певати њихову химну као једну строфу своје нове химне и да су они сви заправо „троимени народ“ – Југословени.

Узроци пропасти поретка који је успостављен по завршетку Првог светског рата, а онда довршен и конституционализован доношењем Видовданског устава, укорењени су у историји далеко дубље од прилика какве су постојале по самом завршетку рата или на Уставнотворној скупштини. Сви проблеми до којих је приликом усвајања Видовданског устава дошло, као и чињеница да је он усвојен тесном већином, без иједног гласа хрватских представника, представљају заправо само последицу. Легитимитет овог Устава није био само квантитативно, већ и дубоко квалитативно упитан, што ће се од самог настанка нове државе континуирано манифестовати. Иако би се могло сасвим аргументовано тврдити да би југословенство дало ветар у леђа и реалну шансу народима Југославије да просперирају брже и буду чак такмац већим европским нацијама, нарцизам малих разлика (присутан у далеко већој мери од оне коју би систем могао поднети) је то онемогућавао. Кратковидост политичких аспирација уставотвораца Устава из 1921. године, слепи идеализам и потпуно одсуство осећаја за реалну политику, трасирали су пут вешедеценијским неуспесима покушаја суживота ових сличних, али ипак (по мишљењу већине) посебних народа, незапамћеним злочинима и коначном краху сваке идеје југословенства деведесетих година XX века. Видовдански устав је тако, иако можда осмишљен са добрим намерама, на извештан начин учинио управо супротно и трасирао „пут до пакла“.

⁶² Б. Милисављевић, „Међународноправни аспект уједињења“, Сто година од уједињења – формирање државе и права, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2020, стр. 5.

*Miroslav Dorđević, Ph.D., Research Fellow
Institute of Comparative Law in Belgrade*

LEGITIMACY OF THE "VIDOVDAN CONSTITUTION" - IDEALISM WITHOUT A REAL FOUNDATION

Summary

The Constitution of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (KSHS) of 1921 had for its goal to constitutionalize the organization of the new state, created after the end of the First World War: its organization of government, human and minority rights and freedoms, etc. and also to establish a new nation – the so called "nation with three names" or "three-tribe nation", i.e. – Yugoslavs, as the bearer of the identity of the new state. KSHS was to reconcile not only the nations with different history, mentality and language, but also nations who fought each other fiercely just until a few years back before the adoption of the Vidovdan Constitution. The constitutionalization of a unitary state in which the official language is "Serbo-Croatian-Slovenian" (which as such simply does not exist), ignored clear signals that the essential legitimacy for such state does not exist in a significant part of the country. The analysis of the political activities of the parties, their programs and the election results in the western territories of what was soon to become KSHS (especially in Croatia, Slavonia and Dalmatia – back then within the Austro-Hungary) shows a distinct anti-Serbian and especially anti-Yugoslav narrative since the middle of the 19th century and the political actions of Ante Starčević, Eugen Kvaternik, later Ivo Pilar and others. It is also clear that such chauvinist, extreme political standpoints, present to a far greater extent to be simply ignored, would turn out to be too much of a burden for the new state and nation, as well as for the Vidovdan Constitution itself, indirectly leading to its infamous end, declaration of dictatorship, assassination of King Alexander Karađorđević and finally the disintegration of the state and horrendous atrocities and genocide against Serbs in the Independent state of Croatia (NDH). In a certain way, the Vidovdan Constitution, due to the shortcomings in its legitimacy, traced the road to hell – paved with good intentions.

Keywords: *KSHS, Vidovdan Constitution, legitimacy, Yugoslavia, Croatian nationalism, Croatian Parliament, XIX century.*